

До естетичних засад шістдесятників можна віднести:

- критику інакшістю — заперечення соцреалізму власною творчістю;
- естетичну незалежність, відстоювання свободи митця;
- єдність традицій (національних і світових) та новаторства;
- індивідуалізацію (посилення особистісного начала);
- інтелектуалізм, естетизм, елітарність.

Отже, за суттю своєю шістдесятники були новаторами, які прагнули підняти нашу літературу до рівня світової культури. Вони по-новому підходили до конструювання художніх образів, поетизуючи, зокрема, реалії, принесені науково-технічною революцією, досягнення в розвитку космонавтики, атомної енергії, різних галузей науки, виступали за етично й естетично «чисте» мистецтво — тобто чесне та високопрофесійне.

Література

1. Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський. – К.: Дніпро, 1986 – С.6.
2. Дзюба І. Передмова. В кн.: М. Вінграновський. Вибрані твори. / І. Дзюба – К. : «Дніпро», 1986. - С.6.
3. Зарецький О. Офіційний та альтернативний дискурси. 1950 – 80-ті роки в УРСР / О. Зарецький. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 440 с.
5. Касян Л.Г. Образ доби у автобіографічно-мемуарному дискурсі українських шістдесятників / Л.Г. Касян // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. - №2. – С. 125-129.
4. Ковалів Ю. Літературознавча енциклопедія / Ю. Ковалів. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – Т.2.- С. 587.
6. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / О. Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65-84.
7. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід / Є. Сверстюк. – К. : Товариство "Знання" України, 1993. – С. 23-33.
8. Стус В. Дорога до болю / В. Стус. – К. : «Радянський письменник», 1990. – С.31.

УДК 81'37'38' 196''

МОРГУН А. В., ПРОКОПОВИЧ Л. С.
Мукачівський державний університет

СЕМАНТИКО–СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АКсіОЛОГІЧНІ ПРИРОЩЕННЯ ЕКСРПРЕМСЕМИ ДОЛЯ В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

Важливий дослідницький сегмент сучасної української лінгвістики становлять проблеми національної специфіки мовних явищ як прояву людського світосприйняття, процеси концептуалізації зовнішнього і внутрішнього світу людини, системи ціннісних орієнтирів, констант лінгвокультури народу, поглиблений аналіз фрагментів національної мовної картини світу (С. Єрмоленко, В. Жайворонок, В. Іващенко, В. Калашник, В. Кононенко, Т. Космеда, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Т. Радзівська, О. Селіванова, Н. Слухай, Н. Сологуб). У сучасній теорії мови актуальні міждисциплінарні дослідження, в яких поєднано лінгвальні та екстралінгвальні ракурси розгляду мовних явищ, ураховано теоретико-практичні здобутки різних галузей гуманітарного знання – філософії, психології, соціології,

антропології, культурології, етнології, географії тощо. Вони формують стереометричну модель вивчення способів вербалізації уявлень людини про довкілля та саму себе як носія певної культури в контексті антропоцентричної парадигми мовознавства. На сьогодні такі підходи засвідчили, зокрема, дослідження концептів *час* (О. Задорожна, Л. Кравець, О. Кравченко О. Петрушенко), *воля* (С. Романчук, О. Яцкевич), *краса* (О. Маленко), *природа* (І. Дишлюк), *земля* (С. Єрмоленко, Н. Калинюк, Т. Панєкіна), *дорога, шлях* (Т. Радзієвська, О. Пальчевська, С. Сірик).

Фундаментальними екзистенціальними проблемами людини є життя, смерть, страждання та безпосередньо пов'язана з ними *доля*. Над ними розмірковували філософи, моралісти, діячі мистецтва і науки.

Символ чаші (келиха) і осмислення життя як вина набували популярності на початку ХХ ст. у поезиці символізму та були підхоплені поетами інших літературних напрямків. У їхніх поетичних текстах відбувалася як метафорична, так і метонімічна розбудова цього символу. Наприклад, пор.: *горя келих повний вщертъ, / Випий з гострою журбою* (Г. Чупринка); *мушу випити келих до краю – / полиновий мед самоти* (Є. Маланюк). Якщо в наведених прикладах *келих* опосередковано пов'язаний із долею, то у вислові Віри Вовк, як і в словах Ліни Костенко, цей зв'язок очевидний: *кухоль жіночої долі* (В. Вовк). Для реалізації одного із значень цього багатозначного символу чаші (келиха) важлива конкретизація рідини, яка в ній міститься, вино, мед, горілка чи вино. Як наголошує Л. Ставицька " слід пам'ятати про тривку інтегрованість назв напоїв в образному ряду, що передає ідею існування, "живого життя"; у цьому сенсі всі вони об'єднані позитивною оцінністю та антонімічно протиставлені символу "вода", як його окреслив О. Потебня: Пиття води у значенні смутку протиставляється питтю звеселяючих напоїв [1, с. 75].

Оригінальністю характеризується індивідуально-авторське осмислення *долі* В. Стусом, який аналогізував її з *узгір'ям*: *О, щоб то йти / узгір'ям долі в верховір'ї крику, / яким прорвався тверді першотвір / і збурих певність німоти і тліну* [2, с. 221-222]; з *пагорбом*: *За пагорбом долі снігів снігавиця, / завія дороги, / кушпелиця шалу* [2, с. 244]; *кучугурою*: *аби розпластатись / В снігах безшелесних / десь між кучугурами / доль запропалих* [2, с. 244].

В індивідуальній інтерпретації Василя Симоненка образ *доля* неодноразово стає емоційно-інтелектуальним мотиватором інтертекстуалізації поетичного вислову: *І не треба долі дорікати / Всіх не може обігріть вона* [3, с. 112].

Розширюючи стилістичні межі лексико-семантичного поля *страждання* метафоричні комплекси з стрижневою номінацією *доля* активно присутні в поетичному словнику Б. Олійника: *Далеко-далеко (те знають хіба що лелеки) / Розкидала доля китарики і сіряки* [4, с. 92]; *Одного доля прирекла єднати / А другого висаджувать мости* [4, с. 146]; *Звідав я мить, коли доля крилом обіймала* [4, с. 219]; *Хтось в холоднім гаю / Кличе долю мою, / Кличе тоскно, / Та все не докличе* [4, с. 264]; *Хто його зна, що нас водить по колу / Доля, недоля, туман чи манна* [4, с. 298].

Мовно-естетичне чуття цього автора підказує йому різні шляхи паронімічного зближення лексем у розгорнутих метафорах: *Тільки той стає обранцем Долі*, / *Хто сам її як воїн обира* [4, с. 320].

Негативна аксіологія закладена автором і в епітетних конструкціях: *А нас несе...[] / У темний вир трагедій мирових./Де нас чекає доля онімїла / Рабів нових* [4, с. 287]; *Нову Україну озули в чужі постолї / І ваші онуки шукають затуркану долю* [4, с. 275];

Постійне додання життєвих труднощів, важка доля є невід'ємною складовою *страждання* В. Стуса. Близькою за семантичним наповненням є метафора Василя Симоненка: *вулкан моєї долї* [4, с. 154];.

В ній поет профілює постійне відчуття небезпеки, очікування катастрофи. Очевидно поява таких метафор зумовлена соціокультурними чинниками і тими життєвими ситуаціями, в яких перебували митці: *Переді мною далеч океанна.../ Лиш оступись і доля - нанівець!/ Тоді сюрчи, як сонний цвірукнець,/ Що небо – сіре, далина – туманна* [5, с. 81]

В поезії М. Вінграновського, присвяченій Павлові Загребельному: *Прилетіли коні – ударил в скроні./ Прилетіли в серпні – ударили в серце./Ударили в долю – захмеліли з болю, / Захмеліли з болю, наіржались волю./ Отакі то коні – сльози на долоні* [5, с. 293];.Метафорична модель такої конструкції розгортається в лексико-семантичному полі *доля – воля – біль – сльоза*.

Інтимізувальні займенники *моя, наша* в поєднанні із лексемою *доля* екстрапольовані в площину інтимних переживань, невідворотності життєвого шляху: *До порога моєї землі, / Поспішай, моя доле сторога* [5, с. 86]; *Губами хвиль ми щастя н'єм і горе/ І долю нашу н'єм без воротя* [5, с. 96] або в площину нерозривного зв'язку з народом: *І тому доля моя, щастя моє, біль / Йому належать з віку і до віку* [5, с. 127].

У тлумаченнях структури людської екзистенції філософи та психологи вбачають складну структуру синтезу матерії та духу. Реальність, що виникає в результаті, характеризується різними полярними проявами – радістю і печаллю, насолодами й стражданнями, життям і смертю. Ці екзистенціали людського існування неодноразово були і залишаються ґрунтом для красного письменства, що ми довели в своєму дослідженні. Однак саме модус *страждання* у творчості митців виявляється і поштовхом до творення і матеріалом для втілення і способом осмислення дійсності, оскільки страждання є не тільки іманентною ознакою людського буття, але й емпатичним рівнем художнього дискурсу.

Література

1. Ставицька Л.О. Естетика слова в українській поезії 10–30 рр. ХХ ст. / Л.О. Ставицька. – К. : Правда Ярославічів, 2000. – 154 с.
2. Стус В. Палімпсести: Вибране/ В. Стус.– К. : Факт, 2006. – 432 с.
3. Симоненко В. Зажинок. Упорядн. П. Жук, Т. Калиновська, В. Пахаренко, В. Поліщук / В. Симоненко – Черкаси: Брама – Україна, 2011. – 536 с.
4. Олійник Б. Вибрані твори: в 2 т.Т. 1. / Б Олійник. – К.: "Українська енциклопедія" ім. М. П.Бажана, 2005. – 605 с.